

I. $\text{\LaTeX}$. Wiadomości wstępne

Wiesław Krakowiak

9 marca 2014

Historia $\TeX$ -a

$\TeX$ powstał w Stanach Zjednoczonych na Uniwersytecie Stanforda, a jego twórcą jest informatyk profesor Donald E. Knuth. Pracę nad systemem rozpoczął w 1977 roku, a używany w obecnej postaci $\TeX$ został udostępniony w 1982 roku, a ukończony w 1986 roku.

Czym jest $\text{\TeX}$ i $\text{\LaTeX}$?

$\text{\TeX}$ to system składu drukarskiego, dostępny w każdym używanym współcześnie systemie operacyjnym.

Rozpowszechniany jest na licencji typu Open Source. $\text{\LaTeX}$ to zestaw poleceń, które ułatwiają korzystanie z systemu $\text{\TeX}$ i składanie dokumentów.

$\text{\LaTeX}$ (także $\text{\TeX}$) jest systemem składu tekstu typu WYSIWYM (What You See Is What You Mean) - określamy logiczną strukturę dokumentu, a program zajmuje się ułożeniem tekstu zgodnie zadaną strukturą.

Współczesna wersja $\text{\LaTeX}$ -a nosi nazwę $\text{\LaTeX}2\text{e}$.

Zalety

- wysoka jakość składu;
- możliwość dopasowywania do specjalizowanych zadań;
- łatwość składu tekstu matematycznego;
- automatyczne numerowanie (równań, tabeli, rysunków, twierdzeń, itp.),
- automatyczne tworzenie spisów (treści, rysunków, tabeli), indeksów;
- przenośność (na (prawie) każdej platformie systemowej działa identycznie); ale możliwe problemy: np. brak zainstalowanych pewnych pakietów, w tym kodujących polskie litery);
- darmowy

Wady

- nie jest to edytor typu WYSIWYG;
- użytkownik, bez wnikania w strukturę $\text{\LaTeX}$ -a ma ograniczone możliwości zmiany wyglądu dokumentu;
- skład dokumentu z dużą liczbą obrazków i tabel jest uciążliwy, a ostateczny wygląd nie zawsze jest satysfakcjonujący;
- napisanie prostego, kilku zdaniowego dokumentu (np. podania) zajmuje więcej czasu niż w Wordzie , OpenOffice czy w innym edytorze typu WYSIWYG.

Dystrybucje $\TeX$ -a ($\LaTeX$ -a)

Pakiet $\TeX$ łącznie z $\LaTeX$ -em można za darmo ściągnąć z sieci. W Internecie są m. in. dostępne dwie główne aktualnie dystrybucje $\TeX$ -a:

- $\TeX$ Live – opracowany przez TUG (TeX User Group), dostępny pod Windowsa, Linuxa (instalowany także z niektórymi dystrybucjami) i Maca (<http://www.tug.org/texlive/>). Aktualna wersja to $\TeX$ Live 2013;
- Mik $\TeX$ – dostępny pod Windowsa. (<http://miktex.org/>) Aktualna wersja: 2.9.

Składanie tekstu w $\text{\LaTeX}$ -u składa się z trzech kroków:

- pisanie tekstu;
- kompilacja;
- podgląd.

Z każdym krokiem związane są odpowiednie programy.

Środowiska dla $\text{\LaTeX}$ -a

Pisząc w $\text{\LaTeX}$ -u ($\text{\TeX}$ -u) należy wybrać sobie shella (powłokę, środowisko) do $\text{\LaTeX}$ -a. Można oczywiście pisać np. w Notatniku (pod Windows) i kompilować z linii poleceń, ale również można znacznie sobie ułatwić pisanie korzystając z shella, w którym są dostępne:

- edytor, który który znacznie ułatwiają pisanie w $\text{\LaTeX}$ -u (kolorowanie składni, podpowiedzi poleceń, sprawdzanie pisowni, itp.)
- kompilatory
- przeglądarka

Środowiska dla $\text{\LaTeX}$ -a

Shelle o edytorach WYSIWYG:

- Scientific WorkPlace – płatny, dla studentów \$ 260 (Win);
- LyX – darmowy (<http://www.lyx.org/>) (Win, Linux, Mac);
- BaKoMa TeX Word – darmowy wszystkich (<http://www.bakoma-tex.com/>) (Win).

Środowiska dla $\text{\LaTeX}$ -a (cd)

Shelle o edytorach typu ASCII:

- WinEdt – najbardziej rozbudowany i skomplikowany shell, po dobrym skonfigurowaniu najlepszy, ale płatny \$ 30 dla studentów, (<http://www.winedt.com/>) (Win);
- TeXnicCenter – tak samo, a nawet bardziej rozbudowany niż WinEdt, darmowy (<http://www.toolscenter.org/>) (Win);
- WinShell, darmowy (<http://www.winshell.org/>) (Win);
- $\text{\LaTeX}$ Editor (Led) – zaawansowany, specjalizowany i darmowy (donationware) (<http://www.latexeditor.org/>) (Win);

Środowiska dla $\text{\LaTeX}$ -a (cd)

Shelle o edytorach typu ASCII:

- KILE – darmowy (<http://kile.sourceforge.net/>) (Linux);
- XEmacs - darmowy (<http://www.xemacs.org/>) (Win, Linux);
- TEXworks - darmowy, dostarczany wraz z MikTeXem i TeXLivem (Win, Linux, Mac);
- TEXlipse - darmowy plugin (<http://texlipse.sourceforge.net/>) do środowiska Eclipse (<http://www.eclipse.org/>) (Win, Linux, Mac)

Kompilatory

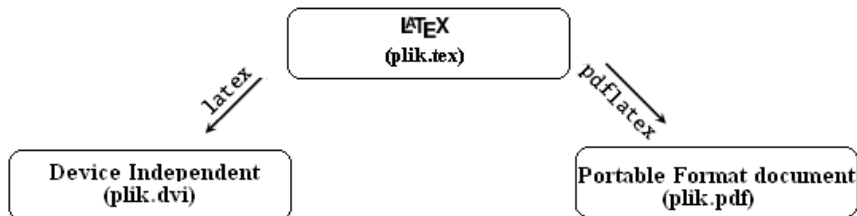
Plik źródłowy $\TeX$ -a oraz $\LaTeX$ -a ma rozszerzenie `.tex`.
Utworzony dokument o tm rozszerzeniu należy skompilować.
Ze względu na ich znaczną ilość i zróżnicowanie, przedstawimy
najpopularniejsze metody kompilowania plików źródłowych
 $\TeX$ -a i $\LaTeX$ -a. Wszystkie dystrybucje $\TeX$ -a i $\LaTeX$ -a (z
reguły występują one razem w dystrybucji) zawierają
podstawowe aplikacje zwane *kompilatorami*.

Kompilatory (cd)

Najważniejsze z nich to:

- **tex**: prosty kompilator, przekształcający plik źródłowy $\text{\TeX}$ -a w plik DVI;
- **pdftex**: kompilator przekształcający plik źródłowy $\text{\TeX}$ -a w dokument PDF;
- **latex**: najczęściej i domyślnie używany kompilator, który na podstawie pliku źródłowego $\text{\LaTeX}$ -a tworzy DVI;
- **pdflatex**: kompilator przekształcający plik źródłowy $\text{\LaTeX}$ -a w dokument PDF;

Kompilowanie dokumentu

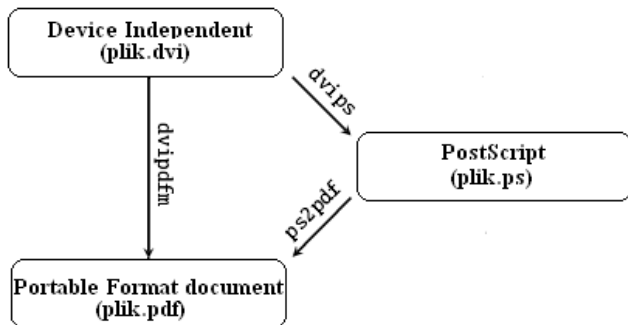

Kompilowanie dokumentu (cd)

Pliki źródłowe dla kompilatorów **latex** i **latex** są identyczne, gdy nie zamieszczamy grafiki oraz gdy nie używamy poleceń specyficznych dla jednego formatu. Na przykład w pliku pdf można umieszczać odnośniki (linki) do innych miejsc w dokumencie i stron internetowych.

Pliki .dvi można zawsze zamienić na pliki .pdf.

Związki pomiędzy plikami typu .dvi oraz .pdf

Podgląd

Aby obejrzeć skompilowany dokument należy użyć przeglądarki. Należy pamiętać, że inna przeglądarka jest do plików .dvi, a inna do plików .pdf. W drugim przypadku najczęściej jest to Acrobat.

Podgląd

W przypadku plików `.dvi` dobrze skonfigurowany shell na następujące własności:

- podglądając plik `.dvi`, otrzymujemy podgląd strony na której znajduje się tekst, który ostatnio pisaliśmy;
- klikając określony fragment pliku `.dvi`, przechodzimy do pliku źródłowego (`.tex`), w miejsce odpowiadające temu fragmentowi.

Własności te są szczególnie przydatne w przypadku pisania dużych dokumentów.

Podgląd (cd)

Aby w shellu **KILE** była dostępna druga własność (dla plików .dvi) należy zainstalować dodatkowy pakiet (pisząc w preamble):

```
\usepackage{srcltx}
```

Pliki związane z $\text{\LaTeX}$ -em

Z $\text{\LaTeX}$ -em, związane jest szereg plików o różnych rozszerzeniach pełniących różne funkcje. Poniżej objaśniono najważniejsze typy plików związanych z $\text{\LaTeX}$ -em. Wykaz oczywiście nie jest kompletny.

.tex Plik źródłowy z dokumentem w notacji $\text{\LaTeX}$ -a bądź zwykłego $\text{\TeX}$ -a. Można go kompilować programem $\text{\LaTeX}$ bądź, odpowiednio, $\text{\TeX}$.

.sty Pakiet makr $\text{\LaTeX}$ -owych. Plik tego typu można dotłączać do dokumentu $\text{\LaTeX}$ -owego, używając do tego celu instrukcji `\usepackage`.

Pliki związane z $\text{\LaTeX}$ -em cd

.dtx Udokumentowany $\text{\TeX}$. Jest to podstawowy format, w jakim dystrybuowane są style $\text{\LaTeX}$ -a. Skutkiem kompilacji pliku tego typu jest broszurka z udokumentowanymi makrami.

.ins Instalator dla plików **.dtx**. Sięgając z sieci pakiet $\text{\LaTeX}$ -owy, otrzymasz na ogół pliki **.dtx** i **.ins**. Uruchomienie $\text{\LaTeX}$ -a na pliku **.ins** powoduje rozpakowanie pliku **.dtx**.

.cls Plik z klasą $\text{\LaTeX}$ -a definiującą wygląd składanych w $\text{\LaTeX}$ -u dokumentów. Właśnie do tych plików odnosi się występująca na początku dokumentu instrukcja **\documentclass**.

.fd Definicja niektórych właściwości fontów $\text{\LaTeX}$ -a.

Pliki związane z $\text{\LaTeX}$ -em cd

W wyniku kompilacji dokumentu powstają następujące pliki:
.dvi Device Independent File (plik niezależny od urządzenia), będący wynikiem kompilacji pliku źródłowego przez „tradycyjnego” $\text{\LaTeX}$ -a. Zawartość plików dvi można zobaczyć w przeglądarce plików dvi albo posłać na drukarkę, korzystając z programu dvips albo innego programu o podobnych funkcjach.

.pdf Portable Document Format (przenośny format dokumentów), będący wynikiem kompilacji pliku źródłowego przez PDF $\text{\LaTeX}$ -a.

Pliki związane z $\text{\LaTeX}$ -em cd

.log Zawiera szczegółowy raport z tego, co się wydarzyło podczas kompilacji: które pliki były przetwarzane, co szczególnego i ewentualnie jakie błędy $\text{\LaTeX}$ w nich znalazł, a także – jakie pliki powstały w wyniku kompilacji.

.aux Plik pomocniczy, przenoszący informacje z jednego przebiegu kompilacji do następnego. Jest używany między innymi do magazynowania informacji związanej z odsyłaczami występującymi w dokumencie.

Pliki związane z $\text{\LaTeX}$ -em cd

.toc Zawiera nagłówki rozdziałów i punktów dokumentu. Jest czytany przez $\text{\LaTeX}$ -a w następnym przebiegu kompilacji, w celu wygenerowania spisu treści.

.lof Podobny do pliku **.toc**, zawiera wykaz ilustracji.

.lot Podobny do pliku **.toc**, zawiera wykaz tabel.

Pliki związane z $\text{\LaTeX}$ -em cd

.idx Jeśli dokument zawiera skorowidz, to w tym pliku $\text{\LaTeX}$ zapisze wszystkie jego hasła. Do przetworzenia tego pliku służy program **makeindex** (lub **plmindex**, w przypadku języka polskiego).

.ind Przetworzony plik **.idx**, gotowy do włączenia do dokumentu w następnym cyklu kompilacji.

.ilg Sprawozdanie z tego, co zrobił program **makeindex**.

CTAN

CTAN (ang. Comprehensive TeX Archive Network) – źródło dokumentacji, makr, plików czcionek oraz oprogramowania związanego z systemem $\TeX$ oraz pochodnymi ($\LaTeX$, Bib $\TeX$ i in.). Zgromadzone tam materiały stanowią podstawę wymiany rozwiązań $\TeX$ -owych pomiędzy użytkownikami. Prócz głównego serwera CTAN istnieje 75 serwerów lustrzanych (ang. mirror). Materiały publikowane w ramach CTAN są udostępniane na wolnych licencjach. Polski mirror ma adres: sunsite.icm.edu.pl/pub/CTAN.

GUST

Polska Grupa Użytkowników Systemu TeX (GUST) jest stowarzyszeniem zrzeszającym osoby fizyczne, prowadzącym działalność naukowo-techniczną i oświatową na rzecz upowszechnienia systemu $\text{\TeX}$ /METAFONT, oraz związanego z nimi środowiska.

Strona internetowa: <http://www.gust.org.pl>

Literatura

- L. Lamport, *$\LaTeX$. System opracowywania dokumentów*, WNT Warszawa 2004;
- Lamport, L., *$\LaTeX$: A Document Preparation System*, Addison-Wesley 1986; wydanie polskie: *$\LaTeX$. System przygotowania dokumentów*. Ariel, Kraków 1992;
- Oetiker, T. *The Not So Short Introduction To $\LaTeX$ 2e* najnowsza wersja 4.22; tłumaczenie polskie: *Nie za krótkie wprowadzenie do systemu LATEX2e*, Styczeń 2007 (wersja 4.20).
- Riller, A. *$\LaTeX$. Wiersz po wierszu*, Helion, Warszawa 2001.